

Iisalmen ympäryskunnat

[kuolinilmoitus, Rönkkö 2016] ”Talousneuvos Viljo Pekka Rönkkö s. 30.6.1918 Iisalmen mlk – k. 16.11.2016, Helsinki”. Helsingin Sanomat 27.11.2016, C 17.
[kuolinilmoitus: Ryhänen 1999] ”Justiina Ryhänen o.s. Suutarinen s. 16.6.1916 Sonkajärvellä – k. 21.4.1999 Sonkajärven terveyskeskuksessa”. Iisalmen Sanomat 1.5.1999, 4.
[kuolinilmoitus: Ryhänen 2002] ”Eeva Kaarina Ryhänen o.s. Cederberg s. 1.5.1931 Vieremällä – k. 7.7.2002 Iisalmessa”. Iisalmen Sanomat 28.7.2002, 4.
[kuolinilmoitus: Ryhänen 2002] ”Meemi Katri Ryhänen o.s. Kämäräinen s. 3.8.1913 Sonkajärvi – k. 2.9.2002 Iisalmi”. Iisalmen Sanomat 15.9.2002, 4.
[kuolinilmoitus: Ryhänen 2004] ”Reino Ryhänen s. 30.9.1910 Iisalmen maalaiskunta – k. 22.11.2004 KYS”. Iisalmen Sanomat 5.12.2004, A 4.
[kuolinilmoitus: Ryhänen 2005] ”Pertti Olavi Ryhänen s. 4.8.1959 Iisalmessa – k. 17.4.2005 Iisalmessa”. Iisalmen Sanomat 1.5.2005, 4.
[kuolinilmoitus: Ryhänen 2005] ”Tahvo Henrik Ryhänen s. 12.10.1912 Iisalmi – k. 25.8.2005 Iisalmi”. Iisalmen Sanomat 18.9.2005, A 4.
[kuolinilmoitus: Ryhänen 2006] ”Lauri Heikki Ryhänen s. 3.10.1927 Iisalmen mlk – k. 5.4.2006 Kys:ssa. Iisalmen Sanomat 13.4.2006, A 4.
[kuolinilmoitus: Ryhänen 2007] ”Hanna Katri Ryhänen o.s. Ryhänen s. 24.11.1908 Iisalmen mlk – k. 2.2.2007 Iisalmi”. Iisalmen Sanomat 25.2.2007, 4. + [”poikasi Martti”] ”Katri Ryhänen in memoriam, s. 1909, k. 2007” + [”Omaisat”] ”Lämmin kiitos kaikille, jotka kunnioititte rakkaamme Katri Ryhäsen muistoa” ...
[kuolinilmoitus: Ryhänen 2008] ”Eero Juhani (Jussi) Ryhänen s. 20.9.1949 Sonkajärvi – k. 24.6.2008 Iisalmi”. Helsingin Sanomat 5.7.2008, C 10.
[syntymäpäivät, Ryhänen 2016] ”Oopperalaulaja Jaakko Ryhänen 70 vuotta 2.12.2016”. Helsingin Sanomat 27.11.2016, C 15.
Anon. 1951. ”Sonkajärvellä suoritetaan laajoja kuivatustöitä”. Savon Sanomat 14.10.1951, 5. *Vesiperäiset maat muodostavat huomattavan osan Sonkajärven pinta-alasta. Uusien teiden rakentamisen ohella kuivatukset vaikuttavat aivan ratkaisevasti maatalouden kehitykseen. *[esimerkkejä] Marraskuussa 1949 aloitettu Aittokosken perkaushanke päättyy; Sukevanjärven laskuhanke
Anon. 1976. ”Tarua ja totta Rönkkö-suvusta”. Miilu 22.12.1976. *Alamme julkaista kirjoitussarjaa, jossa lähteenä on käytetty olemassa olevia historioikeja. *Seuraavassa julkaistava tarina on Aittokosken koulun entisen opettajan Pekka Huttusen laatima. Kirjoitus sisältyy Sonkajärven kunnan pitäjänopastomikunnan v. 1955 laatimaan monistettuun Sonkajärven historiikkiin. Pitäjänopastomikuntaan kuuluivat tuolloin Väinö Heiskanen, Pekka Huttunen, Kaarina Ruotsalainen ja Lauri Komulainen.
Anon. 1977. ”Sonkajärven historiaa: Järjestyneeseen yhteiskuntaan”. Miilu 10.8.1977. *Tällä kertaa [historiikkisarjassa] on vuorossa hallinnon kehittyminen.
Anon. 1979. ”Pankinjohtaja Ilmari Rönkkö 50 vuotta. Pankki elää paikkakunnan kehityksen mukana”. YK-Miilu 11.7.1979, 5.
Anon. 1984. ”Kansanrunon taitajan muistomerkki Sonkajärvelle”. Miilu 23.5.1984. *Sonkajärvellä puuhataan Kalevalan juhluvuoden kunniaksi muistomerkkiä 1700–1800-lukujen taitteessa eläneelle kansanrunojen taitajalle, Johan Henrik Revolle..
Anon. 1988. ”Matti Ryhänen kotiseutujuhlassa: Kotiseutua ei saisi unohtaa”. Miilu 13.7.1988, 8. *– Mistä olet kotoisin on tärkein kysymys, mihin maailmalla liikkuessamme törmäämme, totesi Matti Ryhänen puhuessaan Sonkajärven pitäjänmarkkinoiden päätösjuhlissa sunnuntaina kotiseututalolla.
Anon. 1990. ”Ilmari Rönkkö seurasi 31 vuotta pankin ja Rutakon kehitystä.” Miilu 5.9.1990, 3. *Ylä-Savon Säästöpankin Sonkajärven konttorissa elettiin perjantaina lähtötunnelmissa. Pankinjohtaja Ilmari Rönkköä saattelivat päivän aikana eläkkeelle lukuisat asiakkaat ja ystävät.”
Anon. 1990. ”Vänninmäessä kootaan kyläkirjaa.” Miilu 7.2.1990, 5.
Anon. 1991. ”Luvejoen mutka on ikivanha asuinpaikka”. Miilu 6.11.1991, 5. *Luvejoen mutka Vieremän Nissilässä on Vieremän vanhin asuinpaikka. Joen mutkan läheisyydestä Toivo Mehtosen tilan pelloilta on löytynyt useita merkkejä kivikautisesta asutuksesta. – Ensimmäisen kerran pellonmuokkaus nosti esiin kivikautisen poikkikirveen ja pikkutaltan vuonna 1958.... Pari viikkoa sitten löytyi pohjalaisesta sädekivistä hiottu taltta.”

<p>Anon. 1991. ”Seikkailunhalusta kaikki alkoi”. Miilu 21.8.1991, 6.</p> <p>*Atherton Taplelandissa Pohjois-Queenslandissa lähellä Millaa-Millaan kaupunkia on 70 hehtaarin farmi, jossa Sonkajärveltä lähtöisin oleva Ahti Kumpulainen elättää karjaansa.</p> <p>*Ahti ja Sirkka Kumpulainen ... lähtivät 1968 etsimään onneaan ulkomailta... aluksi koti hankittiin Uudesta-Guineasta.</p> <p>*Millaa-Millaa on noin 400 asukkaan kaupunki... 70 hehtaarin maatilasta on puolet peltoa. Eihän siellä tarvitse tehdä heinää tai AIV:ta talveksi, senkun vaan siirtelee eläimiä laitumelta toiselle. Käytettävissä on nimittäin 13 eri laidunta ja lisäksi naudoille aidataan aina siivu kaurapeltoa päivässä.</p> <p>*Ahdin maatilalla [on] siellä täällä muutamia appelsiinipuita. Rajan tuntumassa risteilee joki patoineen ja joen rannalla on istutettua mäntymetsää sekä tilaan kuuluva 35 hehtaarin suuruinen sademetsäalue... Sademetsissä on arviolta 1500 eri puulajia.</p> <p>[Kumpulaiset ovat hyvä esimerkki ulkomaille juurtuneista yläsavolaisista]</p>
<p>Anon. 1991. ”Vänninmäen kyläkirja julkistettiin sunnuntaina. Miilu 17.4.1991 (ke), 10.</p> <p>**Vänninmäen kyläkirjan on koonnut talousneuvos Viljo Rönkkö”.</p>
<p>Anon. 1992. ”Sonkajärven asuin ympäristöistä ja rakennuksista koottiin kirja. Miilu 16.12.1992, 7.</p> <p>**Kirjan tiedot on koonnut inventoinnin tekijä, arkkitehtiopiskelija Jari Haavikko.”</p>
<p>Anon. 1993. ”Neljän vuoden urakka päättyi: Savonvirta sai kyläkirjansa”. Miilu 20.10.1993, 9.</p> <p>*Kylätoimikunnan puheenjohtaja Martti Kauppinen mielestä kyläkirjan merkitys on suuri. Vanhoja asioita kannattaa muistella, sillä mistäpä muualtakaan voisi kysyä ohjeita tulevaisuuden varalle.</p> <p>*Kirjan kokoajana suuren työn tehnyt Kaarina Ruotsalainen kertoi kirjan eri vaiheista... – Kävin kirjaa tehdessäni yli 50 perheessä, joista 17 oli sellaista, joissa en ole ennen vierailut.</p>
<p>Anon. 1994. ”Valokuvaaja Pekka Partanen 50 vuotta. Sodan ja maailman mullistukset kauhistuttavat.” Miilu 7.12.1994, 7.</p> <p>**vieremäläisten kuvaaja”</p>
<p>Anon. 1995, ”Konttikuusi ja tiimastukki kertoo Rutakon menneisyydestä”. Miilu 20.12.1995, 9.</p> <p>**”Sonkajärveltä lähtöisin oleva opettaja Kaarina Ruotsalainen tunnetaan perinnetiedon kerääjänä. Nyt hän on toimittanut julkaisun Konttikuusi ja tiimastukki, joka sisältää Kaarinan isoisän, sonkajärveläisen talollisen ja kulttuurinhenkilön Lassi Ruotsalaisen muistiin merkitsemää perinnetietoa, jota hän on tallentanut ja toimittanut vuosina 1885–1887 Kuopion Isänmaalliselle Seuralle.”</p>
<p>Anon. 1995, ”Savolaisena Satakunnassa Viljo Rönkön silmin”. Miilu 22.3.1995, 7.</p> <p>**Vänninmäkeläissyntyinen Viljo Rönkkö on kirjoittanut kirjan Savolaisena Satakunnassa.”</p> <p>**”Viljo Rönkkö asui Satakunnassa 36 vuotta” ... ”Häneltä ovat aiemmin ilmestyneet julkaisut: ”Piikkohousut ja sata muuta juttua”, ”Olin kotimiehenä päivän”, ”Ville Väisänen Mannerheim-ristin ritari n:o 145”, ”Vänninmäen kyläkirja”, ”Ulpasmäki-Nissisiä”, ”Liisa ja sukunsa” sekä ”Sukulaisemme Aino Ackte”.”</p>
<p>Anon. 1995. ”Savonvirtalainen Matti Ryhänen väitteli tohtoriksi Helsingin yliopistossa”. Miilu 8.2.1995, 12.</p> <p>*Savonvirralta lähtöisin olevan maa- ja metsätalouden lisensiaatti Matti Juhani Ryhänen väitteli tohtoriksi Helsingin yliopistossa viime perjantaina. Vuonna 1961 syntyneen Ryhäsen väitöskirjan aiheena oli Tuotantopanosten substituutio sekä tekninen kehitys Suomen maataloilla vuosina 1965–1991.</p>
<p>Anon. 1996. ”Lapinlahden Kiikkukallio on Suomen vanhin kallioperä”. Iisalmen Sanomat 25.10.1996, 20.</p> <p>**”määritelty runsaat kolme miljardia vuotta vanhaksi (3 136 miljoonaa vuotta). Maailman vanhinta kiveä ei sekään ole, sillä yli miljardi vuotta sitäkin vanhempia mineraalinäytteitä kalliosta on tavattu mm. Kanadan ja Etelä-mantereen zirkoneista.”</p>
<p>Anon. 1997. ”Kulttuuripalkinto Kaarina Ruotsalaiselle. ”Tuntuu hyvältä, kun kotiseutu muistaa!” Miilu 10.12.1997, 7.</p>
<p>Anon. 1997. ”Sama kaiku on askelten... on kertomus Puomilan Pekan sotatiestä”. Miilu 8.10.1997, 7.</p> <p>*Vänninmäestä syntyisin oleva talousneuvos Wiljo Rönkkö on viimeisen kymmenen vuoden aikana kirjoittanut kaikkiaan yksitoista kirjaa... Viimeisin Rönkön omakustanne on nimeltään Sama kaiku on askelten... Se ilmestyi syyskuulla 200 kappaleen painoksena. Kirja on Wiljo Rönkön mukaan kertomus hänen omasta sotatiästään. Kirja kertoo sotavuosista ja päähenkilönä on Puomilan Pekka, maalaistalon poika ylisestä Savosta.</p>

<p>Anon. 1997. ”Sonkajärvi -kirja koottiin Internetiin”. Miilu 30.12.1997, 11.</p> <p>*”Materiaalia kirjaan oli valtavat määrät ja niistä olisi saanut vaikka moniosaisen sarjan. Työryhmäläiset Eerot Sillanpää ja Pitkänen sekä Matti Siika-aho kertoivat, että kysymys oli rahasta ja ajasta.”</p> <p>**”Sonkajärvi -kirja on sähköisessä muodossa eli se on luettavissa Internetin sivuilta osoitteesta www.sonkajarvi.fi”</p>
<p>Anon. 1999. ”Sonkajärveläisiä mukana metsäperinteen tallentamisessa. Koirakosken savottakämpällä muisteltiin menneitä”. Miilu 10.11.1999, 6.</p>
<p>Anon. 2000. ”Justiinan baari – osa Rutakon kyläkuva jo 40 vuotta”. Miilu 20.12.2000, 6.</p> <p>*Kahvilan avasivat nykyiselle paikalleen Justiina ja Olli Ryhänen vuonna 1960. Oman kahvilan avaaminen oli Justiinan suuri haave, josta lopulta tuli totta. – Justiina toi kahvilan oikeastaan ”sotasaaliina”, sillä hän oli rintamalla lottana ja hoiti Karhumäen kanttiinia. Olli puolestaan oli ajanut taksia vuodesta 1956 lähtien ja sama homma jatkui kahvilan perustamisen jälkeenkin aina vuoteen 1988 saakka, kertoilee Pekka Ryhänen, baarin pitäjä toisessa polvessa.</p> <p>*Justiinan baari jatkaa toimintaansa näillä näkymin entisiä polkuja pitkin. Vielä vuonna 1996 touhusi Justiina itse baarissaan – valkoinen pipo päässä ja punainen villapaita päällään. Justiina Ryhänen kuoli huhtikuussa 1999.</p>
<p>Anon. 2002 [kirja-arvio]. ”Rutakon rukoushuonekunnan hautamuistomerkeistä syntyi kirja”. Miilu 12.6.2002, 9.</p> <p>*Tässä leppä” on nimeltään Kaarina Ruotsalaisen kirjoittama Rutakon sukoushuonekunnan hautamuistomerkeistä kertova historia- ja perinnekirja, joka näkee päivänvalon näinä päivinä.</p>
<p>Anon. 2004. ”Ennätyspitkä työrupeama takana. Kodinhoitaja Leena Ryhästä saateltiin vuosilomalle ja oloneuvoksettareksi.” Miilu 21.7.2004, 6.</p>
<p>Anon. 2004. ”Sonkajärveläiset eivät jättäneet jossittelulle tilaa”. Iisalmen Sanomat 2.2.2004, A 2.</p> <p>*Sonkajärveläiset äänestivät niin selkeästi ei Sonkajärven ja Iisalmen kuntaliitoshanketta vastaan, että kunnanvaltuutetuille ei jää kuin yksi mahdollisuus.</p>
<p>Anon. 2005. ”Haajaisten ja Konolanmäen kylähistoria näki päivänvalon. Miilu 14.12.2005, 23.</p> <p>*Kahdeksan vuoden rutistus tuotti tulosta. Haajaisten ja Konolanmäen kylähistoria julkistettiin viime sunnuntaina arvovaltaisen kutsuvierasjoukon todistaessa tapahtumaa.</p> <p>*Homma alkoi 1997 kansalaisopiston historiapiirinä ja hommaan valikoitui vetäjäksi Kiuruvedellä syntynyt tietokirjailija Jouko Kokkonen.</p>
<p>Anon. 2006 [kirja-arvio]. ”Hilja Kervinen kirjoitti erään elämänkaaren”. Miilu 17.5.2006, 8</p> <p>*Hilja Kervinen on kirjoittanut elämäkerran, muistelmia ja tarinoita. Kirja on nimeltään Kuutuomaan tyttö.</p> <p>*[kuvateksti] Hilja Kervisen kynä on vaihtunut tietokoneeseen. Muistelmiensa jatko-osan hän kirjoittaakin suoraan uutta tekniikkaa käyttäen!</p>
<p>Anon. 2007. ”Uomaan taistelusta kertova tallenne sai hyvän vastaanoton. Miilu 4.12.2007, 11.</p> <p>*Vieremän miesten tulikasteesta talvisodan alkupäivinä Uomaan taistelussa koostettu videoesitys sai hyvän vastaanoton... (vieremäläiskomppania eli 5. komppania perustettiin Rientolassa 13.10.1939)</p>
<p>Bergman, Mikko 2001. ”Muistelo talvisodasta 1939. – Ruhtimasmäen taistelusta.” Miilu 7.2.1999, 6.</p> <p>*M.B. (valtion leivissä 4 vuota, 1 kk ja 11 päivää, joukko-osasto 3/7 R39)</p>
<p>Heilä, Arja-Liisa 2003. ”Jaakko Ryhänen konsertoi Laitilassa”. Laitilan Sanomat, 28.10.2003, sivu 6.</p>
<p>Heiskanen, Riitta 2005. ”Tapasimme Jaakko Ryhäsen: Solakoitunut tähtibasso jättää Kansallisoopperalle hyvästit”. Helsingin Sanomat 18.2.2005, A20.</p> <p>*Kun kesä koittaa, Ryhänen esittää Prahassa Ruotsalaisen Paavoja ja Bayreuthissa Dalandia. Mutta nyt kun Boriksen viimeinen esitys Helsingissä on 23.helmikuuta, Kansallisoopperalle sanon silloin addio.</p>
<p>Hortamo, Tuula 1997. ”Lapinlahtelaiset tutustuvat pian taastaansa Taavetti Sonnisen viisain silmi”. Iisalmen Sanomat 28.2.1997, 13.</p> <p>*Tasokkaista kotiseutua ja sen historiaa käsittelevistä kirjoistaan tunnettu Lapinlahti saa jälleen kotiseutuaiheisen teoksen [sillä] lehtori Leo Puurunen haluaa saada tänä vuonna valmiiksi unohtuneen, mutta muistamisenarvoisen persoonan, Taavetti Sonnisen kirjoituksista koostuvan kirjan. Erittäin mielenkiintoinen 500-sivuinen materiaali on odottanut vuoroansa Puurunen komerossa 15 vuotta.</p> <p>*Taavetti Sonninen (1875–1962) syntyi Kivistönkylän Sonnilaan, Lapinlahden rantatietä kulkien noin kymmenen kilometrin päähän keskustaajamasta. Hän oli Kuopion puuseppäkoulun ja Ateneumin käynyt mies, joka oli nähnyt Helsingin elämää neljä vuotta ja viettänyt Pariisissa kuusi viikkoa.</p>

<p>Hortamo, Tuula 1999. ”Vieremän ympäristöprojekti aloitti Haajaisilla. Vanhan sotilastorpan raunioita raivataan risujen ja ruusujen keskellä”. Iisalmen Sanomat 18.5.1999, 8.</p> <p>*Haajaisilla kunnostetaan koko museotien ympäristö ja matkan varrella on suunnitelmissa myös Eikanmäen luonto- ja historiapolun avaaminen.</p> <p>*Oman historiansa keräämiseen innostuneet haajaislaiset tietävät yllättävän paljon kylänsä asioista; tunnetaan sotilastorpan asukkaat, heidän vaiheensa, menneiden aikakausien tapahtumia.</p>
<p>Hortamo, Tuula 2000. ”Kyläkoulu oli todellinen kulttuurikeskus. Helvi Penttilä on kirjannut vanhempiensa tarinan ja vieremäläistä historiaa”. Iisalmen Sanomat 25.2.2000, 8.</p>
<p>Hortamo, Tuula 2000. ”Myllyjärventie on vanhaa, aitoa Vieremän maisemaa. Hukkala eli Kilpola sai nimensä seitsemän kilpailuhenkisen veljeksensä mukaan.” Iisalmen Sanomat 28.5.2000, 10.</p> <p>*Vieremän taajamasta lähtee lyhyt neljän kilometrin mittainen Myllyjärventie mutkitellen kohti pohjoista ja yhtyy Jolleikonmäellä valtatiehen.</p> <p>*Myllyjärventie olisi museotie, jollei rikottua harjumaisemaa olisi laskettu hankkeen toteutumiselle miinukseksi... [Hukkalan erikoisuus on eheä piharakennusten piiri]. Ylellisenä lisänä tien toisella puolen 1700-luvun aittojen ryhmä. Yksi aitoista on aito piiloaitta, johon talletettiin talon eväät siihen aikaan kun vainolaiset ryöstelivät ja veivät kaiken minkä löysivät.</p>
<p>Hortamo, Tuula 2002. ”Kauppi-Heikin todellinen elämäkerta. Anna Makkoselta ilmestyy syksyksi Itseoppineiden elämäkertoja 1800-luvun Suomessa”. Iisalmen Sanomat 6.5.2002, 8.</p> <p>*Tämän päivän ihmisen on lähes mahdotonta tajuta sitä tavatonta sinnikkyyttä mitä vaadittiin ihmiseltä, joka opetteli 1800-luvun puolivälissä kirjoittamaan ja lukemaan ilman koululaitoksen tukea, sanoo Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjallisuusarkiston johtaja, dosentti Anna Makkonen.</p>
<p>Hujanen, Liisa 2002. ”Rutakon rukoushuonekunnan hautamuistomerkeistä julkaisu”. Iisalmen Sanomat 29.5.2002, 3 ja 8.</p> <p>*Rutakon rukoushuonekunnan hautamuistomerkeistä ja hautausmaasta ilmestyy ensi kuussa historia- ja perinnejulkaisu ”Tässä lepää”, jonka on kirjoittanut Iisalmessa asuva, mutta Sonkajärveltä kotoisin oleva Kaarina Ruotsalainen. Hän on koennut teoksen yhteistyössä Museoviraston intendentti Helena Riekin kanssa... Intendentti Riekin ehdotuksesta kiinnostus [Museoviraston tallettamiin] piirroksiin kypsyi ajatukseksi julkaisusta. Samalla selvisi, että piirrokset olivat arkkitehti Kalle Kontion käsialaa.</p>
<p>Kervinen, Aila 2001. ”Juho Kervinen kartutti kansanperinteen arkistoja”. Miilu 29.8.2001, 14.</p>
<p>Kervinen, Aila 2001. ”Perinteen tallentajat jättävät arvokasta tietoa jälkipolville”. Miilu 39/2001, 7.</p>
<p>Kervinen, Raija 2004. ”Yhdessä koolla jälleen Aittokoskella”. Miilu 4.8.2004, 3.</p> <p>*Aittokosken koululle kokoonnuttiin jälleen 25.7.2004 viettämään kesäistä sunnuntai-iltaa yhdessä, 50 vuotta täyttäneet ja sitä vanhemmat oppilaat ja opettajat tapasivat jälleen toisensa.</p> <p>*Kylät kasvoivat, vuonna 1948 koulun oppilasmäärä oli 95 ja koulussa oli kolme opettajaa.</p>
<p>Kettunen, Minna 2003. ”Lapinlahden Osuuspankki 100 vuotta. JUHLAKIRJA”. 239 sivua.</p>
<p>Komulainen, Lauri 1990. ”Matti Ryhäselä vesistöjen kunnostusaloitteesta”. Miilu 5.12.1990, 11.</p> <p>*Matti Ryhänen on tehnyt Sonkajärven kunnalle aloitteen, että kunta ryhtyisi toimenpiteisiin kokonaisuutensa tekemiseksi vesistöjen uhanalaisuudesta ja niiden kunnostamisesta.</p>
<p>Komulainen, Lauri 1991. Rutakon yhtiö- ja osuusmeijeri. Maitotalouden historiaa Sonkajärvellä 1898-1990. Kannen värikuvat: Kari Jalkanen. IS-paino. 40 sivua.</p>
<p>Kosonen, Leena 1998. ”Haajaisten kyläkoulun ikkunoista näkyy taas valoa. Järjestöille tukikohta ja sukujuhlille kestityspaikka”. Iisalmen Sanomat 6.4.1998, 12.</p> <p>*Yhdeksänhenkinen historiapiiri kokoaa parhaillaan aineistoa Konolanmäen ja Haajaisten kylien historiikka varten. Historian kokoaa kirjaksi lopulta Jouko Kokkonen, joka on ollut mukana useiden kylähistorioiden kokoamisessa Ylä-Savossa. Ilmestymisajankohdaksi on kaavailtu vuotta 2000. Eeva Huttunen kertoo, että aineistoa historiankirjoitusta varten on valtavasti.</p> <p>*Kirjallisten lähteiden lisäksi käytettävissä on laaja valokuva-aineisto, jonka on kuvannut ja taltioinut kylällä asunut valokuvaaja. – Valokuvat ovat varsinainen aarteisto historiakirjan kuvittamisessa.</p>
<p>Kreivi-Marin, Satu 2001. ”Jumalanpalveluselämä on kiitettävän vilkasta – ja virsilaulu elää”. Iisalmen Sanomat 15.5.2001, 9.</p> <p>*Kiuruveden seurakunnassa valmistaudutaan helatorstaina suuriin juhliin, kun päivänsankareina ovat itse 60-vuotias kirkko sekä 90-vuotias kirkkokuoro toiminta, jonka nimiin mahtuu neljä eri kuoroa.</p>
<p>Kumpulainen, Matti 1984. ”Sukevan asutus 1650- ja 1660-luvulla”. Miilu 4.7.1984.</p> <p>*Oma tekeillä oleva laudaturtyöni ulottuu ajallisesti noin vuoteen 1650.</p>

Lampila, Hannu-Ilari 2006. ”Bassojätti antaa aikaa opetustyölle”. Helsingin Sanomat 2.12.2006, C 14. *Onnittelemme: Jaakko Ryhänen 60 vuotta.
Lampila, Hannu-Ilari 2016. ”Aina pitää laulaa myös sydämellä. Sydänleikkaus uhkasi päättää Jaakko Ryhäsen laulajauran.” Helsingin Sanomat 1.12.2016 (to), B14. *Tänään 70-vuotias: Oopperaa Jaakko Ryhänen ei kaipaa: ”Sitä stressiä en enää kestäisi.”
Leskinen, Kaija 2019. Kärrieteitä pitkin. Oinasjärventien kyläyhdistyksen alueella olevien kylien historiikki. Painotalo Seiska Oy. 249 sivua + 7 sivua karttaliitteitä. - Kirja on kovakantinen. - Lähdeluettelo sivuilla 244-249 sisältää mainioita tietolähteitä sukututkijoille, esimerkiksi nettilähteenä Iisalmen pitäjän historialliset kartat (Jyväskylän yliopisto, karttojen tulkitsijoina Pehkonen & Rantatupa).
Myöhänen, Arto 1997. ”90 vuotta ei ole Pahkaa haurastuttanut”. Iisalmen Sanomat 24.11.1997, 13.
Mähönen, Eero 1995. ”Lasinegatiiveja löytyi Sukevalta. Vanhoista valokuvista pohjaa Sonkajärvi-kirjalle. Iisalmen Sanomat 29.6.1995, 7. *”Sukevan keskusvankilasta saimme 220 lasinegatiivia, joiden olemassaolosta ilmeisesti vain harvat olivat tietoisia, sanoo kulttuurisihteeri Eero Pitkänen.”
Mähönen, Eero 2006. ”Eukonkannon oma postimerkki olisi kiva”. Iisalmen Sanomat 2.1.2006, A 4. *Iisalmen Sanomat valitsi Sonkajärven kulttuurisihteerin Eero Pitkäsen Ylä-Savon vuoden 2005 hengenpuhaltajaksi.
Nenola, Pirjo 1991. ”Vолоkki Vorna oli suuri johtaja, mutta hävisi Uuran ukolle. Sukevan Volossa on kaksi rappasotien aikaista tukikohtaa”. Iisalmen Sanomat 6.10.1991, 9 (Viikonvaihte).
Nenola, Pirjo 1997. ”Sonkajärvi-kirja ilmestyi internetissä”. Iisalmen Sanomat 20.12.1997, 3 ja 8. *”Sonkajärvi-kirja ilmestyi kunnan juhluvuonna kuten viisi vuotta sitten suunniteltiin”.
Nenola, Pirjo 2004. ”Paisuan seudun kyläkirja kertoo yritteliäästä kyläkunnasta”. Iisalmen Sanomat 28.11.2004, A8. *Lippinä lähteellä. Paisuan seudun kyläkirja. Paisuan Kyläseura ry, 2004.
Nieminen, Anni 2006. ”Nälkään kuolleiden hautarauha varmistetaan koekaivauksilla”. Iisalmen Sanomat 4.2.2006, A3. *Kiuruveden kiistelty kaava-alue ei vanhojen karttojen mukaan ulotu nälkään kuolleiden hautausmaalle. Koekaivaukset tehdään keväällä.
Nikkanen, Silja 2000. ”EU-alueen vanhin geologinen ydin sijaitsee Ylä-Savossa. Varpaisjärvellä ja Sonkajärvellä 3,2 miljardia vuotta vanhoja kiviä.” *”Geologian tutkimuskeskuksen tutkijan Pentti Höltän väitöskirja tarkastetaan tänään.”
Nikkanen, Silja 2001. ”Kotiavustajan tuella Reino Ryhänen voi asua omassa kodissaan”. Iisalmen Sanomat 2.9.2001, 7. *Iisalmelainen Reino Ryhänen neuvoo kasvimaan reunalla, kun kotiavustaja Päivi Kainulainen kerää kesän persiljasatoa talteen. Ryhäsen kipeällä selällä ei kasvimaalla kyykistely enää onnistu. *87-vuotias Ryhänen asuu yksin 50 vuotta sitten rakentamassaan talossa. Vaimo sairastui neljä vuotta sitten ja joutui muuttamaan Aurinkokellon hoitokotiin, hän kertoo.
Nimimerkki (AM) 2000. ”Anjan aineistoista. Vanhoja ammatteja.” Miilu 16.8.2000, 6. *Ammattirakenne ja myös nimikkeet ovat olleet aina jatkuvassa muutostilassa. *[Aikaisemmin on ollut jo puhetta maanviljelijöistä, sahamiehistä, raudantakojista, raudanrakentajista, tervanpolttajista, metsureista, tukinuittajista ja rahtimiehistä]. [Lisäksi oli] suutareita, räätäleitä, nahkureita ja kauppiaita. Olivat myös meijeriläiset ja tiilentekijät. [+ rokottajat, hevosenkengittäjät, kuoharit, teurastajat, pajunkerääjät, tynnyrintekijät, kurnunpyörittäjät, halonhakkaajat, jäännostajat ja paloasiamiehet]
Nimimerkki M.H. 1985. ”Lauri Nissinen 80 vuotta”. Miilu 31.12.1985. *Osa Sonkajärven elävää lähihistoriaa on 2. tammikuuta 80 vuotta täyttävä Lauri Nissinen. Hänen muistoissaan löytyy kylän kehityksen vaiheet lähes koko tämän vuosisadan ajalta. *Ensimmäinen työpaikka löytyi Pankkilan majatalosta. *Kesällä -38 yhdessä vänninmäkeläisen Heikki Ryhäsen kanssa hankittiin Sonkajärven ensimmäinen yksityinen kuorma-auto. TVH tarjosi soranajoa ja Iisalmeen riitti halkojen kuljetusta. *Lauri Nissinen valittiin kunnanvaltuustoon vuonna -50. Ja valtuustossa hän oli yhtäjaksoisesti 24 vuotta

<p>Nimimerkki MH 1985. ”Keräystyötä jo ennen Lönnrotia. Vänninmäen Repo oli loitsujen taitaja”. Iisalmen Sanomat heinäkuu 1985 (ehkä 21.7 tai 26.7).</p> <p>*Johan Henrik eli Juhana Heikki Repo eli vuosina 1759–1823. Tarkat asiatiedot tästä merkillisestä runontaitajasta ovat lähes kokonaan kadonneet aikojen kuluessa. Repojen sukututkimuksen mukaan Juhana Heikki oli aviossa Anna Ryhäsen kanssa ja perimätiedon mukaan isännöi Vänninmäessä Repolan taloa.</p>
<p>Nissinen, Lauri 1987. Muistelmat. http://www.sonkajarvi.fi/Ylasavo/Sonkajarvi/Sonkajarvi.nsf/SearchShowDocuments/ 5.10.2004.</p>
<p>Nissinen, Martta 1975. ”Kertomus 20-vuotistaipaleelta”. Miilu 8.1.1975.[jutun päiväys 20.6.1954]</p> <p>*Rutakon maatalousnaiset pitivät ensimmäisen johtokunnan kokouksensa Pankkilassa Bernhard Ruotsalaisella 22.1.1934.</p> <p>*Lähetystössä emäntäkoulun perustamiseksi Runnille oli Rutakon maatalousnaisista puheenjohtaja Hilikka Rönkkö mukana.</p>
<p>Nissinen, Vuokko 2005. ”Jääkäri Kaitalan viimeinen leposija. Sukevalta löytyi jääkäriin hoitamaton hauta. Kyläläiset kunnostivat kiven ja hautakummun”. Iisalmen Sanomat 16.10.2005, A9–A10.</p>
<p>Nuortimo, Aino 2000. ”Sukevan seurakunta juhli 50. vuottaan lämpimästi muistellen”. Iisalmen Sanomat 21.8.2000, 6.</p>
<p>Orrman, Eljas 1991. ”Jarl Gallénin vieroksuttu rajateoria saa tukea tanskalaistutkijalta. Pähkinäsaaren rauha määrittäi Ruotsin ja Novgorodin yhteismaat.” Helsingin Sanomat 9.11.1991, B6. – Kirja-arvostelu kirjaan: Jarl Gallén & John Lind: Nöteborgsfreden och Finlands medeltida Östgräns II–III. Svenska litteratursällskapet i Finland 1991.</p>
<p>Paananen, Rauni (teksti), Herola, Matti (kuvat) 1990. ”Vapaan sivistystoimen esitys Sonkajärvellä: Aika inventoida vanhat rakennukset. Iisalmen Sanomat 18.8.1990, 8.</p> <p>*Asialla olisi jo kiire. Rakennuskokonaisuudet ovat häviämässä, mutta kaikkea ei kuitenkaan ole pilattu mineriittilevyillä tai muuten kunnostamalla, sanoo kolmen hallintokunnan lautakunnassa yhteiset asiat esittelevä rehtori Eero Sillanpää. – Käytännössä inventointi on melko iso työ. Siihen tarvitaan asianmukaisen koulutuksen saanut henkilö.</p> <p>*Linnankosken Pakolaisia kuvattiin Löytölänmäen vanhassa päärakennuksessa. Elokuviissa ja lehtikuvissa on silloin tällöin näkynyt myös idyllinen rykelmä kumulla, ehkä Pennälän vanhoja rakennuksia. Lieneekö myöhäistä toivoa, etteivät ne, enemmän kuin muutkaan vastaavat kohteet menettäisi alkuperäistä luonnettaan.</p>
<p>Pitkänen, Tuija 1999. ”Närelenkki kokosi kyläläiset yhteen Sonkajärvellä. `Kyläkirja on pörssiosake joka ei romahda`.” Iisalmen Sanomat 6.12.1999, 7.</p> <p>*”Koirakoski-Pohjoismäki -kyläkirja julkistettiin eilen Sonkajärvellä.”</p>
<p>Remes, Eeva 1998. ”Mitä miehiä – seis!” Iisalmen Sanomat (viikonvaihe) 22.2.1998, 11.</p> <p>*”Maaliskuun 19. päivänä 1918 aamuyöllä tämä komento hihkaistiin Sonkajärven Saarismäen talon portailta viiden miehen ryhmälle. Yrittivät hiihtäen ohittaa talon.” ... ”Metsätöihin salolle kertoivat olleensa matkalla. Kukaan ei uskonut.”</p>
<p>Ritolahti, Pentti (teksti) 1995. ”Pahassa maailmassa musiikki on hyvyyden ja kauneuden avain”. Kotimaa 3.2.1995 (nro 5/1995), 6–8.</p> <p>*Oopperalaulaja, Sibelius-Akatemian yksinlaulun virkaatekevä professori Jaakko Ryhänen kertoo aloittaneensa laulajanuransa esiintymällä Tampereen Pelastusarmeijan kakkospiirin pyhäkoulujuhlassa.</p>
<p>Roth, Simo 2008. ”Petter Kumpulaiselle muistolaatta Vieremälle”. Iisalmen Sanomat 15.5.2008, 24.</p>
<p>Sahrakorpi, Risto 2005. ”Uura – muinainen hämäläinen nimitys?” Miilu 17.8.2005, 4.</p> <p>*Uuranholi on mielenkiintoinen. Kummallisen sanan alkuperää ja taustaa tutkiessa avautuu paikallishistorian lisäksi kiintoisaa yleistä historiaa.</p>
<p>Salminen, Anja</p>
<p>Sillanpää, Eero 1998. ”Sonkajärvi-kirjasta”. Miilu 28.1.1998, 4.</p> <p>*”Sonkajärvi-kirja piti alun perin julkaista ihan oikeana kirjana Sonkajärven kunnan täyttäessä 75 vuotta.”</p> <p>*Kyseessä on]” tavattoman laaja ja suurelta osin ’perkaamaton’ aineistokokoelma. Aineisto sisältää kyllä varsin valmiitakin jaksoja – esimerkiksi Anja Mäkösen ansiokkaasti kirjoittamat osuudet. On kuitenkin myös satamäärin vanhoja valokuvia, suuret määrät haastattelunauhoilta purettua perinnetietoutta, laajoja historiikkeja jne. Kaiken tämän järjestäminen, karsiminen ja muokkaaminen painokelpoiseksi käsikirjoitukseksi ja taittaminen lukukelpoiseksi kirjaksi on vielä iso urakka. Se vaatii päätoimisen ammattitaitoisen työntekijän useaksi kuukaudeksi. Tällaisen työntekijän palkkaamiseen ei nykyisessä taloudellisessa tilanteessa ollut mahdollisuuksia. Pelkkiin painatuskuluihin rahat ilmeisesti olisivat riittäneet.</p>

<p>Siponen, Jarmo, 1997. ”Paavo Ryhänen 60 vuotta. Pedot pidettävä poissa pihoista”. Iisalmen Sanomat 12.3.1997, 4.</p> <p>*”Suurpetojakin pitää metsissämme olla, mutta lapinlahtelaisen tosi erämiehen Paavo Ryhäsen mielestä kohtuudessa. Sen verran että niille riittää evästä erämaissa.”</p>
<p>Strandén, Tiina 1999. ”Iäkäs rakennus ei joutunut eläkkeelle. Vänninmäen koulu kokoaa nuoret ja vanhat harrastamaan.” Iisalmen Sanomat 24.10.1999, 14.</p> <p>*Ylä-Savon Veturin POMO-rahoituksen, kunnan avustuksen ja talkootöiden turvin tehty kunnostusurakka alkaa olla valmis, kertoo nuorisoseuran puheenjohtaja Tuomo Rönkkö.</p>
<p>Taskinen, Janne 2000. ”Rönkköjen sukujuuret alkavat Sonkajärveltä”. Iisalmen Sanomat 15.5.2000, 6.</p>
<p>Tikkanen, Tarja 2000. ”Vanhat valokuvat kertovat Kiuruveden katunäkymien menneisyydestä. Kolukärriä, pisteaitaa ja heinikkaisia tienvieruksia.” Iisalmen Sanomat 18.10.2000, 8.</p> <p>*”Kiuruveden keskustan katunäkymiä 1910–1950-luvuilta –näyttely esillä Kiuruveden kaupungintalolla</p>
<p>Tikkanen, Tarja 2002. ”80-vuotias ja niin nuorekas. Rutakon ruhtinaskunnalle toivotettiin pitkää ikää”. Iisalmen Sanomat 23.9.2002, 5.</p> <p>*”Kuntahan on vasta 80-vuotias, täällä vaikuttavia sukuja seudulla oli jo 500 vuotta sitten”, kertaili valtuuston puheenjohtaja Erkki Tuovinen menneitä.</p> <p>*80-vuotisjuhlan pääosassa oli myös pitäjän taivalta valottava Ruhtinaskunnan perintö – katsaus Sonkajärven menneisyyteen -kirja. Teos sai alkunsa valtuuston juhluvuoden kunniaksi tekemästä päätöksestä. Sen on toimittanut ja osin kirjoittanut rehtori Eero Sillanpää. Sonkajärven historiaa ei aiemmin ole kirjaksi kirjoitettu. – Varsinaista paikallishistoriaa en luvannut tehdä, koska en ole historioitsija. Kasasin lukemiston, joka perustuu sekä faktaan että tarinoihin ja muisteluihin, jotka usein kertovat menneestä jopa syvällisemmin kuin pelkkä faktatieto, Sillanpää totesi.</p>
<p>Tuovinen, Ulla 1999. ”Leo Puurunen 60 vuotta. Kotiseutuhistorioitsija ei hylkää Väisälänmäkeä”. Iisalmen Sanomat 25.6.1999, 6.</p> <p>*Väisälänmäellä Anttilan talossa syntyneen lehtori Leo Puurunen elämä sivuaa tämän tästä kotimaisia. Hän tallensi jo opiskeluaikoinaan kylän paikan- ja liikanimiä ja opastaa nykyisin tarvittaessa siellä vierasryhmiä. Lapinlahden kotiseutuhistoriaa kirjoiksi työstäessäänkään ei Puurunen ole unohtanut synnyinseutuaan.</p> <p>*Kotiseutuhistorioitsijana Leo Puurunen on mukana Lapinlahti-Seurassa, jolla on jo pitkään ollut tavoitteena oma kotiseutumuseo. Parhaaseen lopputulokseen Puurunen ennakoi päästävän kuntayhteistyöllä. – Minulla on haave, että kymmenen vuoden kuluttua Ylä-Savossa olisi kotiseutumuseo, jossa esillepano on museoammatillisesti hoidettu. Toivottavasti joskus saisimme yhden museoamanuenssin koko Ylä-Savon alueelle luetteloimaan ja tutkimaan esineitä ja hoitamaan museoasioita. Iisalmessakin kotiseutumuseo on harrastuspohjaisesti hoidettu.</p>
<p>Viitaniemi, Tuula 2002. ”Savolaiset ihmiset elävät ja puhuvat Kauppi-Heikin tuotannossa. Kauppi-Heikin syntymän 140-vuotisjuhlaseminaari Vieremällä”. Iisalmen Sanomat, 9.6.2002, 7.</p> <p>*Juhlallisuudet jatkuivat lauantaina Vieremän Kyrönniemen pappilassa järjestetyllä kirjallisuusseminaarilla. Paikalla oli myös Kauppi-Heikin perillisiä suoraan alenevassa polvessa.</p>
<p>Votkin, Seppo 2000. ”Sankaria kuvailtiin pirteäksi vanhukseksi. Vänninmäen nuorisoseura juhli 90-vuotispäiväänsä.” Iisalmen Sanomat 18.9.2000, 6.</p> <p>*Seuran puheenjohtaja Tuomo Rönkkö kertoi, että tilaisuus oli tarkoituksella suunniteltu vapaamuotoiseksi</p> <p>*Koulurakennuksen yläkertaan oli koottu näyttely seuran historiasta. Esillä olivat lähes kaikki seuran kokouksien pöytäkirjat. Jopa 1910-luvulta peräisin olevat paperit olivat edelleen suhteellisen hyvässä kunnossa. Tuoreemmilta vuosikymmeniltä esillä oli valokuvamateriaalia.</p>
<p>Votkin, Seppo 2002. ”Valtuuston puheenjohtaja Erkki Tuovinen: Sonkajärvi on hyvä paikka asua”. Iisalmen Sanomat 20.9.2002, 9.</p> <p>*Sonkajärven kunta 80-vuotias... Vielä 1960-luvulla kauppoja löytyi joka kylästä. Koirakoskella ja Jyrkällä oli kolme kauppa. Nykyisin ei taida koko kunnassa toimia yhtään kyläkauppaa, Tuovinen miettii.</p>